

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ *Խոսք և հաղորդակցություն*

Առարկան՝ *Հ. լեզու և գրականություն*

Հետազոտող ուսուցիչ՝ *Արմինե Ստեփանյան*

Ուսումնական հաստատություն՝ *Դավիթ Սարահապյանի անվան հ. 100
հիմնական դպրոց*

Երևան 2022

1. Ներածություն-----	2
2. Հաղորդակցային գործընթաց-----	4
3. Ի՞նչ է հաղորդակցումը-----	5
4. Իսկ ի՞նչ է նշանակում կարողանալ հաղորդակցվել-----	6
5. Խոսքի և հաղորդակցության տեսակները-----	7
6. Լեզվի էությունն ու գործառույթները-----	13
7. «Խոսք և հաղորդակցությունը» մայրենիի դասաժամին-----	15
8. Եզրակացություն-----	19
9. Օգտագործված գրականություն-----	21

Թեմայի արդիականությունը:

Այսօր հասարակական կյանքի արագընթաց փոփոխություններն անձից պահանջում են ցանկացած իրավիճակում ճկուն գործելու, ծագող խնդիրները հաղորդակցվելու միջոցով լուծելու հմտություններ: Ուստի կրթական համակարգում խիստ կարևորվում է սովորողների ակտիվ ճանաչողական, խոսք և հաղորդակցում վարելու կարողության ձևավորումը: Այս է պատճառը, որ ներկայումս բավականին արդիական է կրտսեր դպրոցականների խոսքի և հաղորդակցման գործունեությանը նպաստող մտավոր կարողությունների զարգացմանը միտված հնարների որոնման խնդիրը: Ընդ որում, այդ գործունեությունը կարող է ծավալվել ինչպես անհատապես, այնպես էլ խմբի համագործակցությամբ: Տարրական դպրոցում են ձևավորվում երեխայի անձի բազմաթիվ որակները, այդ թվում՝ նրա հաղորդակցումը: Այս կարողության ձևավորման միջոցներից են խոսքը և հաղորդակցումը: Արդի ուսուցման հիմնական նպատակն է՝ ոչ միայն հաղորդել որոշակի գիտելիքներ, այլև ձևավորել անհրաժեշտ գիտելիքներն ինքնուրույն ձեռք բերելու և այն կիրառելու կարողություններ: Խոսքի և հաղորդակցման կարողությունները պայմանավորված են անձնային որոշակի որակներով: Եթե վաղ տարիքում երեխայի հաղորդակցական հակումները վառ կերպով դրսևորվում են նրա սիրած զբաղմունքի՝ նկարչության, երգի, ապա կրտսեր դպրոցական տարիքում՝ խոսքի և հաղորդակցման գործունեության մեջ: Մայրենի լեզվի ուսուցման գործընթացում խոսքի և հաղորդակցման միջոցով կրտսեր դպրոցականների հաղորդակցական կարողությունների ձևավորման հիմնախնդրի արդիականությունը պայմանավորված է նրանով, որ կապակցված խոսքի կառուցումը նպաստում է կրտսեր դպրոցականի խոսքի և հաղորդակցմանը, մտքի թռիչքին, որն էլ իր հերթին հետագայում կրտսեր դպրոցականի մոտ վերածվում է կարողության: Հետագոտման նպատակն այնպիսի մեթոդական համակարգի մշակումն է, որը կնպաստի կրտսեր դպրոցականների խոսքի և հաղորդակցման կարողությունների զարգացմանը: Հետագոտման հիմնական խնդիրներն են՝

- ✓ Ուսումնասիրել հետագոտական աշխատանքի վերաբերյալ առկա մասնագիտական գրականությունները:
- ✓ Հետագոտական աշխատանքի անցկացման միջոցով բացահայտել խոսքի և հաղորդակցության դերը կրտսեր դպրոցականների հաղորդակցման կարողության ձևավորման գործում:

- ✓ Հիմնավորել դպրոցում խոսքի և հաղորդակցության կարևորությունը աշակերտների հաղորդակցական կարողության զարգացման գործում:
- ✓ Մշակել և փորձարկել խոսքի և հաղորդակցման կիրառման համար անհրաժեշտ միջոցներ ու հնարներ: Հիմնավորել դպրոցում խոսքի և հաղորդակցության կարևորությունը աշակերտների հաղորդակցական կարողության զարգացման գործում:
- ✓ Մշակել և փորձարկել խոսքի և հաղորդակցման կիրառման համար անհրաժեշտ միջոցներ ու հնարներ:

Հաղորդակցական ունակությունները կամ հաղորդունակությունները անձի այն հատկությունն է, որով նա բնականոն փոխհարաբերություններ է հաստատում ուրիշների հետ, համարժեքորեն ձևակերպում է իր ասելիքը, տեղեկություններ հաղորդում և ընդունում՝ ճշտորեն վերծանելով դրանք, ապահովելով պատշաճ հետադարձ կապը:

Հաղորդակցական ունակությունները կամ հաղորդունակությունները անձի այն հատկությունն է, որով նա բնականոն փոխհարաբերություններ է հաստատում ուրիշների հետ, համարժեքորեն ձևակերպում է իր ասելիքը, տեղեկություններ հաղորդում և ընդունում՝ ճշտորեն վերծանելով դրանք, ապահովելով պատշաճ հետադարձ կապը:

Հաղորդակցություն տերմինը մեկնաբանվում է հետևյալ կերպ.

- կապի միջոց,
- շփում, տեղեկատվության փոխանցում մեկ անձից մյուսին (միջանձնային հաղորդակցություն),
- զանգվածային հաղորդակցություն,
- Տեղեկատվության փոխանցում հասարակության մեջ:

Ի՞նչ է հաղորդակցումը:

Հաղորդակցությունը տեղեկությունների փոխանցման գործընթացն է, որը կատարվում է իմաստավոր շարժումներով, դեմքի արտահայտություններով, խոսքով, մամուլի կամ էլեկտրոնային փոստի հաղորդագրություններով, հեռախոսով, հեռուստատեսությամբ և այլ եղանակներով: Հաղորդակցման համար կան բազմաթիվ սահմանումներ, սակայն առավել ընդունված է հետևյալը: Հաղորդակցումը երկու և ավելի մարդկանց միջև ինֆորմացիայի փոխանակումն ու ընկալումն է, որի նպատակն է որոշակի կարգի ուղղորդումը կամ ազդեցությունը դրա վրա:

Մեր թվականությունից մոտ 1000 տարի առաջ փյունիկեցիներն ստեղծեցին 22 նշանից կազմված գրառման նոր՝ տառային համակարգ, որտեղ յուրաքանչյուր նշան համապատասխանում էր որոշակի հնչյունի, իսկ հաջորդաբար գրված մի քանի նշաններից կազմվում էին բառեր: Գրառման նման համակարգեր այժմ օգտագործվում են լեզուների մեծ մասում: Գրառման յուրօրինակ համակարգեր ունեն արաբերենը, և չինարենը: Գրառման հատուկ համակարգ է թղթի վրա ուռուցիկ կետերով նշվող Բրայլի այբուբենը, որն ընթերցում են կույրերը՝ մատներով շոշափելով այդ կետերը:

Իսկ ի՞նչ է նշանակում կարողանալ հաղորդակցվել

Իսկ ի՞նչ է նշանակում հաղորդակցվել կարողանալ: Դա նշանակում է կարողանալ ճանաչել մարդկանց, գնահատել նրանց գործնական հնարավորությունները և դրա հիման վրա նրանց հետ փոխհարաբերություններ կառուցել: Այսինքն երբ Դուք դիմում եք որևէ տեղ աշխատանքի, ուղարկում եք Ձեր ռեզյումեն և Ձեզ կանչում են հարցազրույցի, այդ ժամանակ Դուք ոչ թե պետք է ուղղակի խոսեք, այլ պետք է կարողանաք գրագետ և արդունավետ կերպով հաղորդակցվել: Հետևաբար կարող ենք ենթադրել, որ հաղորդակցման մեջ մենք ոչ թե ուղղակի տեղեկություն ենք հաղորդում, այլ փոխանակում ենք վերաբերմունք, գիտելիքներ, հույզեր և այլն:

Հաղորդակցման հիմնական նպատակը տեղեկատվության փոխանցումն է, որը կարող է կատարվել զանազան ձևերով: Հաղորդակցությունը տեղեկությունների փոխանցման գործընթաց է, որը կատարվում է իմաստավոր շարժումներով/ժեստեր/, դեմքի արտահայտություններով, խոսքով, ռադիոյով, հեռուստատեսությամբ և այլ եղանակներով: Այսպիսով, հաղորդակցումը հասարակական սուբյեկտների /անձ, սոցիալական խումբ/ փոխնեգործության գործընթաց է, որի ժամանակ տեղի է ունենում տեղեկության, փորձի, գիտելիքների, կարողությունների և գործունեության արդյունքների փոխանակում:

Խոսքի և հաղորդակցության տեսակները

Խոսքը հաղորդակցման գործընթաց է, որն իրականացվում է կոնկրետ անձի կողմից: Կան երկու *խոսքի ձևեր* : *բանավոր* և գրավոր.

Գրավոր ձևը երկրորդական է բանավորի նկատմամբ, քանի որ դա նրա ցուցադրումն է: Բայց բանավոր և գրավոր խոսքի նյութերը տարբեր են: Բանավոր խոսքն իրականացվում է ժամանակի մեջ գոյություն ունեցող շարունակական ձայնի տեսքով: Ինչպես գիտեք, ժամանակի ցանկացած պահ բանավոր խոսքը բաժանում է արդեն ասվածի և դեռ չասվածի: Կարող է լինել անսահման թվով խոսքի այնպիսի պահեր, որոնք բանավոր խոսքը բաժանում են երկու մասի, ուստի այդ պահերի միջև ընդմիջումները հակված են զրոյի: Բանավոր խոսքի նյութական նյութն ինքնին չի պարունակում ձայնային հատվածներ (խոսքի հնչյուններ): Բանավոր խոսքի դիսկրետիզացիան իրականացվում է մարդու գիտակցված (մտավոր) գործունեության շնորհիվ, որի ընթացքում շարունակական բանավոր խոսքը հատվածավորվում և կապված է ինչ-որ լեզվական և իմաստալից ներկայացումների հետ:

Բանավոր խոսքում իմաստալից տեղեկատվությունը ձևավորվում է շարունակաբար: Բանախոսը, որպես կանոն, հնարավորություն չունի անընդհատ վերահսկելու բանավոր խոսքի կազմակերպումը, հետևաբար բանավոր խոսքը սկզբունքորեն մանրակրկիտ անկազմակերպ է, թերի և անհետևողական: Այս բոլոր թերությունները, ինչպես արդեն նշվեց, փոխհատուցվում են ինտոնացիոն վերակազմավորման հնարավորությամբ, լրացուցիչ ընդմիջումներով, ուղղումներով, վերաիմաստավորումներով, վերապահումներով և այլն: Բանավոր խոսքն ավելի կազմակերպված դարձնելու համար (օրինակ՝ հրապարակախոսության մեջ) անհրաժեշտ է նախնական պատրաստություն, որն արտահայտվում է մտավոր բովանդակության ձևավորման, դրա պլանավորման և տեքստի կառուցման լեզվական միջոցների ընտրության մեջ:

Խոսքի գրավոր ձևը տարածական բնույթ ունի: Գրության մեջ տառերը, բառերը և նախադասությունները գծային շարվում են և պահվում թղթի վրա: Գրավոր լեզուն կարելի

է մտածել, ուղղել և վերաշարադրել, ինչը հնարավոր չէ անել բանավոր խոսքով: Ուստի գրավոր խոսքն ավելի կազմակերպված ու նորմալացված է:

Գրավոր խոսքը կարևոր դեր է խաղում մարդկության խոսքի մշակույթի, քերականությունների, բառարանների, դասական տեքստերի ստեղծման գործում: Այս ամենը կապված է գրելու կարիքների հետ: Կան երկու հիմնական *բանավոր և գրավոր խոսքի ձևերի տեսակները*.

մենախոսություն և երկխոսություն .

Մենախոսությունը խոսք է, որը ստեղծված է հաղորդակցության մեկ մասնակցի (հաղորդավարի) կողմից՝ որոշակի մտավոր բովանդակություն ամրագրելու համար: Մենախոսությունն ուղղված է կա՛մ իրեն (որպես հասցեատեր)՝ որոշակի բովանդակություն անգիր անելու համար, կա՛մ ինչ-որ այլ հաղորդակցվողի (հասցեատիրոջ)՝ ժամանակով կամ հեռավորությամբ առանձնացված խոսողից: Մենախոսությունն ինքնին ստեղծվում է հենց հաղորդավարի ներքին մոտիվացիայի արդյունքում՝ չկենտրոնանալով ուրիշների անմիջական մոտիվացիայի վրա:

Երկխոսությունը միմյանց հաջորդաբար հաղորդագրություն ուղարկող երկու անձանց շփումն է: Երկխոսության յուրաքանչյուր նախորդ դիտողություն հասցեատիրոջ կողմից (I հաղորդակցության մասնակիցը) դրդում է հասցեատիրոջ (երկխոսական հաղորդակցության II մասնակից) հետագա հայտարարությունը: Այսպիսով, երկխոսության մի մասնակցի կողմից ստեղծված տեքստերը դրդված են երկխոսության մեկ այլ մասնակցի ստեղծած տեքստերով: Պատահական չէ, որ երկխոսության մեջ օգտագործվում են այնպիսի լեզվական արտահայտություններ, ինչպիսիք են հարցերն ու խնդրահարույց իրավիճակները: Ուստի մենախոսությամբ խնդրահարույց իրավիճակի լուծումը շատ հաճախ կառուցվում է ըստ երկխոսության կառուցվածքի:

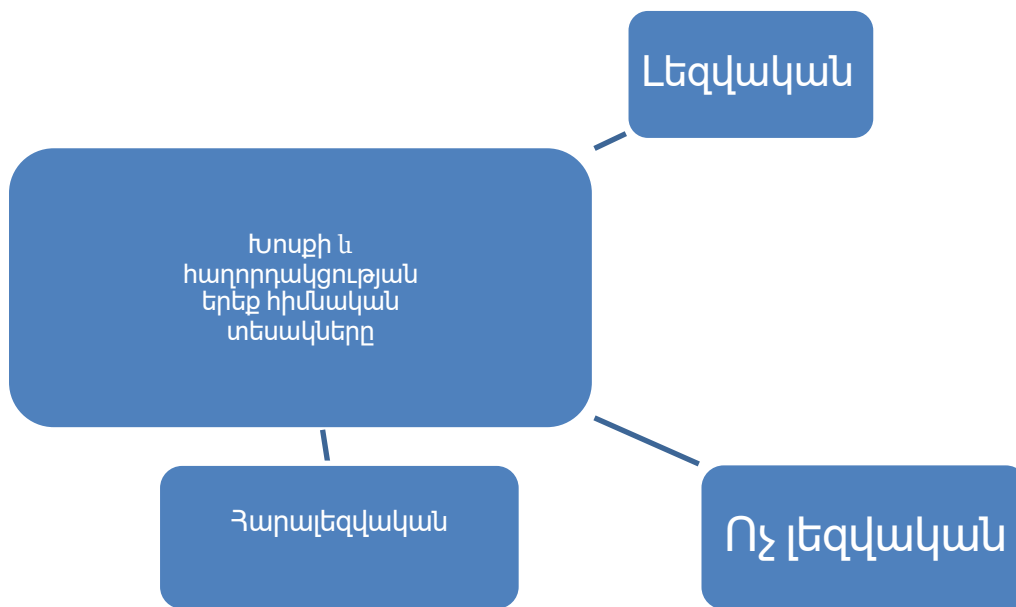
Միջանձնային հաղորդակցության երրորդ տեսակը կոչվում է *բազմաբանություն* (երբ ներգրավված են մի քանի հոգի): Այնուամենայնիվ, անհնար է միաժամանակ խոսել մի քանի հոգու հետ, քանի որ դա խախտում է հենց հաղորդակցման պայմանները՝

հաղորդակցվող կողմերի կողմից տեղեկատվության ընկալումը և տեղեկատվության արձագանքը: Ուստի իրական հաղորդակցության մեջ պոլիլոգը բաժանվում է երկխոսությունների հաջորդական խմբերի՝ հաղորդակիցը սկզբում շփվում է մեկ հասցեատիրոջ հետ, հետո երկրորդի, երրորդի հետ և այլն: Հնարավոր է նաև մի քանի հոգու կողմից որոշակի տեքստի խմբերգային արտասանություն, սակայն այս դեպքում երգչախումբը հանդես է գալիս որպես մենախոսություն ստեղծողի համարժեք:

Խոսքի գիտության մեջ առանձնանում են հետևյալները **խոսքի տեսակները** : **խոսել, լսել (լսել), կարդալ և գրել**: Խոսելը և լսելը խոսքի բանավոր ձևեր են, մինչդեռ կարդալը և գրելը գրավոր ձևեր են: Խոսելը և գրելը համարվում են խոսքի ակտիվ տեսակներ, մինչդեռ լսելն ու կարդալը (հատկապես «ինքն իրեն» կարդալը) պասիվ են: Այս հատկանիշը հիմնված է խոսքի արտաքին ասպեկտների դիտարկման վրա:

Լեզվի մեթոդաբանության մասնագետները, հետևելով կանոնին. կրթական գործողությունները յուրացնելիս պետք է անցնել պարզից բարդ, հեշտից դժվարին. նրանք եկել են այն եզրակացության, որ խոսքի տեսակներն ուսումնասիրելիս պետք է անցնել պասիվ տեսակներից: ակտիվներին՝ գրավորից մինչև բանավոր (քանի որ գրավորը կարելի է ամրացնել թղթի վրա, իսկ բանավորը միայն հիշել, իսկ դա ավելի դժվար է): Այս առումով խոսքի տեսակների ուսումնասիրության ժամանակ առաջարկվել է հետևյալ հաջորդականությունը՝ կարդալ - լսել - գրել - խոսել:

Հաղորդակցումն ավելին է, քան գրավոր և բանավոր խոսքը: Հաղորդակցվում ենք անգամ այն ժամանակ, երբ չենք խոսում:

- 1.Լեզվական /խոսելով, երգելով, գրելով/, որն ունի իր տարատեսակետները՝ երկխոսություն,մենախոսություն,ոճերը/:
- 2.Ոչ լեզվական /Ֆիզիկական միջոցներով՝ ժեստեր, կեցվածք, նայվածք, հպում կամ շոշափում, առարկայական հաղորդակցում՝ հագուստ, սանրվածք/:
- 3.Չարալեզվական /տաղաչափական միջոցներով՝ հնչերանգ, ձայնի ուժգնությունն, ջեշտ, խոսելաոճ/:

Այդ միջոցները բաժանվում են 2 խմբի՝

ա/ տաղաչափական, որի մեջ մտնում են խոսքի տեմպը, ձայնի բարձրությունն ու ուժգնությունը, հնչերանգը, տեմբրը.

բ/արտալեզվական – դադարներ, հոգոցներ, հագ, ծիծաղ կամ լաց:

Ինչ վերաբերում է երկխոսությանը, ապա այն երկու անձի միջև խոսքային հաղորդակցումն է, որը կարող է տեղի ունենալ թե դեմ առ դեմ, թե հեռակա կարգով: Այն ճանաչողության հիմնական ձևերից է, առավել ևս ժամանակակից տեղեկատվական հասարակության մեջ, որտեղ երկխոսության համար մարդիկ օգտվում են տեղեկատվական և հաղորդակցման տարբեր միջոցներից: Ինչ վերաբերում է երկխոսությանը, ապա այն երկու անձի միջև խոսքային հաղորդակցումն է, որը կարող է տեղի ունենալ թե դեմ առ դեմ, թե հեռակա կարգով: Այն ճանաչողության հիմնական ձևերից է, առավել ևս ժամանակակից տեղեկատվական հասարակության մեջ, որտեղ երկխոսության համար մարդիկ օգտվում են տեղեկատվական և հաղորդակցման տարբեր միջոցներից:

Հաղորդակցումը իրականացնում է մի շարք կարևոր գործառույթներ.

- Դրա միջոցով մենք բավարարում ենք մեր հաղորդակցվելու պահանջմունքները:
- Մենք հաղորդակցվում ենք՝ պահելով և կատարելագործելով մեր ինքնաճանաչությունը:
- Դրա միջոցով կատարում ենք մեր սոցիալական պարտականությունները:
- Կառուցում ենք մեր փոխհարաբերությունները:
- Կատարում ենք տեղեկատվության փոխանակում:
- Հաղորդակցվում ենք, որպեսզի ազդենք ուրիշների վրա:

Լեզվի էությունն ու գործառույթները

Լեզուն բնականաբար գոյություն ունեցող (մարդկային հասարակության զարգացման որոշակի փուլում) և բնականաբար զարգացող նշանների համակարգ է: Լեզուն ունի որոշակի գործառույթներ: Լեզվի գործառույթը լեզվի դերն է, նպատակը հասարակության մեջ: Լեզվաբանները առանձնացնում են լեզվի մոտ 12 գործառույթ, որոնցից երկուսը հիմնական են՝ հաղորդակցական և ճանաչողական: Հաղորդակցությունը հաղորդակցության գործառույթ է, ճանաչողականը՝ մտածողություն ձևավորող գործառույթ է, այն նաև կոչվում է արտահայտիչ, իմացաբանական, ներկայացուցչական (փոխաբերական իմաստով՝ «լեզուն մտքերի զգեստ է»): Լեզուն բնականաբար գոյություն ունեցող (մարդկային հասարակության զարգացման որոշակի փուլում) և բնականաբար զարգացող նշանների համակարգ է: Լեզուն ունի որոշակի գործառույթներ: Լեզվի գործառույթը լեզվի դերն է, նպատակը հասարակության մեջ: Լեզվաբանները առանձնացնում են լեզվի մոտ 12 գործառույթ, որոնցից երկուսը հիմնական են՝ հաղորդակցական և ճանաչողական: Հաղորդակցությունը հաղորդակցության գործառույթ է, ճանաչողականը՝ մտածողություն ձևավորող գործառույթ է, այն նաև կոչվում է արտահայտիչ, իմացաբանական, ներկայացուցչական (փոխաբերական իմաստով՝ «լեզուն մտքերի զգեստ է»):

Հաղորդակցական գործառույթը:

Լեզուն հաղորդակցության ամենակարևոր միջոցն է, բայց ոչ միակը: Կան տեղեկատվության փոխանցման այլ միջոցներ՝ ժեստեր, դեմքի արտահայտություններ, արվեստի գործեր, գիտական բանաձևեր: Բայց այս բոլորը օժանդակ միջոցներ են, դրանց հնարավորությունները սահմանափակ են. Երաժշտությունը փոխանցում է զգացմունքներ, այլ ոչ թե մտքեր, մաթեմատիկական խորհրդանիշները փոխանցում են միայն մաթեմատիկական հասկացությունների բովանդակությունը և այլն: Լեզուն հաղորդակցության համընդհանուր միջոց է:

Հաղորդակցման գործառույթը դրսևորվում է

- 1) կապ հաստատելու,

2) մարդկանց ավանդույթներն ու մշակույթը պահպանելու և փոխանցելու, այսինքն՝ լեզուն շփվում է սերունդների միջև:

Ճանաչողական գործառույթը հանդիպում է մարդու գործունեության հետևյալ ոլորտներում՝

1) շրջակա աշխարհի առարկաների և երևույթների անվանման մեջ.

2) այդ երևույթները գնահատելու հնարավորության մեջ:

Այս երկու ամենակարևորներին ավելացնել զգացմունքային գործառույթ, որն արտահայտվում է նրանով, որ լեզուն զգացմունքների արտահայտման միջոց է, և մետալեզու գործառույթը (լեզուն ինքն իրեն գիտական նկարագրության միջոց է):

Ըստ գործառնական ոլորտների՝ զանազանում են խեսքի հետևյալ տեսակետները. առօրյա, կենցաղային, գործարարական, ճարտասանական, բեմական, գրական, բարբառային և այլն: Ըստ պարունակած ինֆորմացիայի բնույթի տարբերում են մտածական՝ մտավոր խոսք և զգացական խոսք, պատկերավոր խոսք, քաղաքավարական խոսք և այլն: Խոսքը ոչ միայն մտքի ու զգացմունքի արտահայտիչն է, այլև ձայնական ամբողջություն, ձայնական շրջանակ, որն ընդունակ է դիմանալու ամեն տեսակ առաջադրվող հանգամանքների կողմից թելադրված զգացմունքների ճնշմանը: Խոսքը միայն մարզված և կայուն ձայնի շնորհիվ կարող է բոլորի կողմից հավասարապես լինել: Խոսքը ներգոծուն դարձնելու համար այն պետք է ասվի տեղին և ժամանակին՝ նկատի ունենալով նաև խոսքային համապատասխան իրադրությունը: Այստեղ հարց է ծագում. երբ է խոսքը տեղին կամ ինչ է նշանակում տեղին խոսքի առարկային, լսարանին և խոսողին:

«Խոսք և հաղորդակցությունը» մայրենիի դասաժամին

Մայրենիի առարկայական չափորոշիչն ու ծրագրերը կարևորում են աշակերտների խոսքի զարգացումը, մասնավորապես՝ հաղորդակցական կարողությունների ձևավորման խնդիրների տեղի և դերի որոշման հարցում: «Մայրենի» առարկայի նպատակն առաջին հերթին աշակերտների խոսքի և մտածողության զարգացումն է, լեզվի հաղորդակցական գործառույթի իրականացումը: Կապակցված խոսքի հմտությունների ձևավորումը, բառապաշարի հարստացումը աշակերտների խոսքի լեզվական-քերականական կառուցվածքի մշակումը պետք է ծառայեն այս գլխավոր նպատակին՝ մայրենիով գրագետ և արդյունավետ հաղորդակցվելու կարողությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը: Հաղորդակցական կարողությունների և հմտությունների ձևավորման արդյունքում սովորողները պետք է կարողանան.

- . հասկանալ ուրիշների տեսակետը և դիրքորոշումը, որը տարբերվում է սեփականից,
- . համագործակցելիս հաշվի առնել տարբեր տեսակետները և ձգտել համակարգել տարբեր դիրքորոշումները ,
- . հարցեր տալ,

- խոսքն օգտագործել իր գործողությունների կանոնակարգման նպատակով,
- համարժեք օգտագործել խոսքային միջոցները՝ տարբեր հաղորդակցական խնդիրների լուծման համար,
- մենախոսական խոսք կառուցել, երկխոսության մասնակցել,
- համատեղ գործունեության ընթացքում ընդհանուր որոշում կայացնելիս կարողանալ փաստարկել իր դիրքորոշումը և համադրել այն գործընկերների դիրքորոշման հետ,
- արդյունավետորեն լուծել կոնֆլիկտները՝ բոլոր մասնակիցների շահերը և դիրքորոշումները հաշվի առնելու հիման վրա,
- զրուցակցին անհրաժեշտ տեղեկատվությունը հաղորդել որոշակիորեն ճշգրիտ, հետևողական և լիարժեք,
- համագործակցելիս փոխադարձ օգնություն և վերահսկողություն իրագործել:

«Խոսք և հաղորդակցություն» ժամերի առանձնահատուկ հատկանիշներից մեկը խոսքային գործունեության հիմնական տեսակների (կարդալ ,գրել,լսել,խոսել) ուղղությամբ կազմակերպված համակարգված և նպատակամետ աշխատանքն է: Բանն այն է, որ միայն կապակցված խոսքի հմտությունների ուսուցումը չի կարող սպառել հարցի ողջ բազմազանությունը, քանի որ հանգեցնում է միայն աշակերտների՝ տեքստերի վերաբերյալ արտահայտվելու կարողությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը: Այս աշխատանքներում բառապաշարի հարստացման, աշակերտների խոսքի լեզվական-քերականական կառուցվածքի մշակմանը գուգահեռ հաճախ անտեսվում են կյանքի տարբեր իրավիճակներում լեզվի հաղորդակցական գործառույթները և աշակերտների բարեկիրթ խոսքի մշակույթի ձևավորման խնդիրները: Այս ամենը պետք է հետողականորեն և նպատակամետ ձևավորվեն հատուկ «խոսքային» դասերի ընթացքում: Այս ժամերի արդյունավետ կազմակերպումը կնպաստի հաջողությամբ իրականացնել լեզվի ուսուցման հաղորդակցական և գործառույթային մոտեցումը և կնպաստի աշակերտների խոսքի արդյունավետ զարգացմանը: Պետք է հստակ տարբերակել հարցի երկու կողմը մայրենի լեզուն՝ որպես ուսումնական առարկա և մայրենին՝ որպես կրթության լեզու: Քանի որ կրթության լեզուն ճանաչողության հիմքն է, հետևաբար բոլոր ուսումնական առարկաները յուրացվում են դասավանդման լեզվի միջնորդությամբ: Մյուս կողմից՝ ուսումնական բոլոր առարկաներն էլ իրենց ներդրումն ունեն սովորողների լեզվական իրազեկությունների (կարողունակություն, կոմպետենցիա) զարգացման գործում, քանի որ բոլորն էլ կրթության լեզուն օգտագործում են գիտելիքները յուրացնելու և ներկայացնելու համար: Ուսումնառության, ուսուցչի և գրքի հետ հաղորդակցության ընթացքում է սովորողը յուրացնում բոլոր մյուս ուսումնական առարկաները: Ինչ ենք հասկանում արդյունավետ հաղորդակցություն ասելով: Այն ենթադրում է ճիշտ, արդյունավետ և տեղին խոսք, այսինքն այնպես կառուցել խոսքը, որ հնարավոր լինի լուծել հաղորդակցական խնդիրը, հասնել հաղորդակցական նպատակին: Օրինակ՝ ես ինչ-որ բան եմ խնդրում եւ ստանում եմ խնդրածս, ցանկանում եմ մխիթարել մեկին, և դա ինձ հաջողվում է, ուզում եմ զվարճացնել, և բոլորը ծիծաղում են և այլն: Այս տեսանկյունից կարող ենք խոսել հաղորդակցության հաջողության կամ անհաջողության, ինչպես նաև հաղորդակցական վրիպումների մասին, երբ

հաղորդակցական խնդիրը չենք լուծում կամ մասնակի ենք լուծում: Այս դասաժամերի համար կարող ենք ձևակերպել հետևյալ խնդիրները. բառապաշարի հարստացում և աշակերտների խոսքի քերականական կառուցվածքի մշակում՝ խոսքային իրավիճակին համապատասխան ճիշտ, արտահայտիչ լեզվական միջոցների ընտրության պահանջով, լեզվական կանոնների ուսուցում և դրանց նպատակահարմար ու տեղին գործածություն՝ կախված խոսքային իրավիճակից, իմաստից և արտահայտման ոճից, աշակերտների «ճիշտ» խոսքի հիմնական հատկանիշների մշակում: «Խոսք և հաղորդակցություն» ժամերի կառուցվածքը պայմանավորված է ուսումնական խնդիրների և խոսքային իրավիճակների բովանդակությամբ և նպատակներով: Այստեղ տեղ են գտել հետևյալ կառուցվածքային տարրերը. հաղորդակցական նպատակի սահմանում և դրա իրագործման խոսքային «Խոսք և հաղորդակցություն» ժամերի առանձնահատուկ հատկանիշներից մեկը խոսքային գործունեության հիմնական տեսակների (կարդալ, գրել, լսել, խոսել) ուղղությամբ կազմակերպված համակարգված և նպատակամետ աշխատանքն է: Բանն այն է, որ միայն կապակցված խոսքի հմտությունների ուսուցումը չի կարող սպառել հարցի ողջ բազմազանությունը, քանի որ հանգեցնում է միայն աշակերտների՝ տեքստերի վերաբերյալ արտահայտվելու կարողությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը: Այս աշխատանքներում բառապաշարի հարստացման, աշակերտների խոսքի լեզվական-քերականական կառուցվածքի մշակմանը զուգահեռ հաճախ անտեսվում են կյանքի տարբեր իրավիճակներում լեզվի հաղորդակցական գործառույթները և աշակերտների բարեկիրթ խոսքի մշակույթի ձևավորման խնդիրները: Այս ամենը պետք է հետևողականորեն և նպատակամետ ձևավորվեն հատուկ «խոսքային» դասերի ընթացքում: Այս ժամերի արդյունավետ կազմակերպումը կնպաստի հաջողությամբ իրականացնել լեզվի ուսուցման հաղորդակցական և գործառույթային մոտեցումը և կնպաստի աշակերտների խոսքի արդյունավետ զարգացմանը: Պետք է հստակ տարբերակել հարցի երկու կողմը մայրենի լեզուն՝ որպես ուսումնական առարկա և մայրենին՝ որպես կրթության լեզու: Քանի որ կրթության լեզուն ճանաչողության հիմքն է, հետևաբար բոլոր ուսումնական առարկաները յուրացվում են դասավանդման լեզվի միջնորդությամբ: Մյուս կողմից՝

ուսումնական բոլոր առարկաներն էլ իրենց ներդրումն ունեն սովորողների լեզվական իրազեկությունների (կարողունակություն, կոմպետենցիա) զարգացման գործում, քանի որ բոլորն էլ կրթության լեզուն օգտագործում են գիտելիքները յուրացնելու և ներկայացնելու համար: Ուսումնառության, ուսուցչի և գրքի հետ հաղորդակցության ընթացքում է սովորողը յուրացնում բոլոր մյուս ուսումնական առարկաները: Ինչ ենք հասկանում արդյունավետ հաղորդակցություն ասելով: Այն ենթադրում է ճիշտ, արդյունավետ և տեղին խոսք, այսինքն այնպես կառուցել խոսքը, որ հնարավոր լինի լուծել հաղորդակցական խնդիրը, հասնել հաղորդակցական նպատակին:

Եզրակացություն

Այսօր հանրակրթական դպրոցում հաճախ ենք բախվում աշակերտների ճանաչողական ակտիվության անկման և ուսման մոտիվացիայի բացակայության լուրջ խնդրին: Աշակերտի մոտիվացիայի խթանման խնդիրը ուսուցչից պահանջում է խնդրի լուծման նոր մոտեցումներ, մասնավորապես՝ ուսուցման նոր, ավելի կատարելագործված մեթոդական միջոցների և կազմակերպչական ձևերի մշակում: Պետք է միշտ հիշել, որ ուսուցման գործընթացում կարևոր են ոչ միայն գիտելիքները, այլ նաև այն տպավորությունները, որոնցով երեխան գնում է դասից: Կոնկրետ մոտիվները, որոնք երեխային ստիպում են սովորել, որոշում են այն, թե ինչպես կյուրացվի և ինչ կդառնան ձեռք բերված գիտելիքները նրա համար: Յուրաքանչյուր ուսուցիչ ցանկանում է, որ իր աշակերտները լավ սովորեն, հետաքրքրությամբ և ցանկությամբ հաճախեն դպրոց: Դրանում շահագրգռված են նաև աշակերտների ծնողները: Սակայն շատ հաճախ թե՛ ուսուցիչները, թե՛ ծնողները մեծագույն ավստասանքով արձանագրում են այն փաստը, որ երեխան չի ուզում սովորել, կամ թե՛ կարող է շատ լավ սովորել, բայց ցանկություն չունի: Սակայն ժամանակակից ուսուցիչն իրավունք չունի միայն արձանագրելու այդ փաստն ու վերջ: Պետք է կարողանալ պարզել, թե ինչու չի ուզում սովորել, մոտիվացիայի ինչպիսի կողմեր նրա մոտ չեն ձևավորվել, երբ և որ դեպքերում չի ուզում սովորել, որտեղ են մեծերը թերացել և չեն սովորեցրել նրան ինչպես կազմակերպել վարքը, որպեսզի նրա մոտ ծնվի սովորելու մոտիվացիա: Նման դեպքերում մենք առնչվում ենք այն փաստի հետ, որ սովորողի մոտ չի ձևավորվել գիտելիքների պահանջ և չկա ուսման նկատմամբ հետաքրքրություն: Այսինքն էլի ունենք արժեքային համակարգի ձևավորման խնդիր :

Ուսուցման մեջ առաջնային նշանակություն ունի սերը, հետաքրքրությունը գիտելիքի նկատմամբ: Հետաքրքրի ուսուցումը չի բացառում տքնաջան աշխատելու ունակությունը, հակառակը՝ նպաստում է դրան: Սովորողների մոտիվացիան մեծ հաշվով կախված է ուսուցման յուրաքանչյուր փուլում մանկավարժի նախաձեռնողական դիրքորոշումից: Այդ դիրքորոշման բնութագիրն է հանդիսանում մանկավարժական քննախույզ մտածելակերպի բարձր մակարդակը, խնդրահարույց ուսուցման, աշակերտների հետ երկխոսության մեջ մտնելու, սեփական հայացքները հիմնավորելու, մանակավարժական գործունեությունն ինքնագնահատելու ունակությունը և ձգտումը:

Այսպիսով, գոյություն ունեն խոսքի զարգացման տարբեր հայեցակարգային մոտեցումներով ստեղծված ծրագրեր և ձեռնարկներ, որոնց հիմքում հիմնականում ընկած են խոսքի բաղադրիչները՝ բառապաշար, քերականություն, խոսք կառուցելու կարողություն: Սակայն գաղտնիք չէ՝ կարելի է ունենալ հարուստ բառապաշար, իմանալ տվյալ լեզվի քերականությունը, հրաշալի տիրապետել խոսք կառուցելու կանոններին, սակայն չունենալ գրագետ, տպավորիչ,

համոզիչ, արտահայտիչ խոսք, եթե չունենանք հարուստ, բազմակողմանի զարգացած ներաշխարհով հաղորդակցվելու ցանկություն:

Օգտագործված գրականություն

- https://hy.wikipedia.org/wiki/%D5%80%D5%A1%D5%B2%D5%B8%D6%80%D5%A4%D5%A1%D5%AF%D6%81%D5%A1%D5%B5%D5%AB%D5%B6_%D5%A3%D5%B8%D6%80%D5%AE%D5%A8%D5%B6%D5%A9%D5%A1%D6%81
- <https://omm-models.ru/hy/external-finishing/kakie-vidy-rechi-byvayut-vidy-rechi-i-ih-harakteristika-vidy/>
- <https://hy.wikipedia.org/wiki/%D4%BC%D5%A5%D5%A6%D5%B8%D6%82>

